

پارامترهای طبیعی الکتروکاردیوگرام گاومیش

جکیده

الکتروکاردیوگرام $100\text{ رأس گاومیش سالم نگهداری شده در مجتمع گوشت فارس مورد بررسی قرار گرفت. تمام گاومیش‌ها نر و سن آنها بین ۱ تا ۴/۵ سال بود. الکتروکاردیوگرام با استفاده از استحقاقهای استاندارد انداخته، استحقاقهای یک قطبی تقویت شده و استحقاق قاعده‌ای رأسی ثبت و از نظر شکل امواج، فاصله زمانی، ارتفاع، تعداد ضربان قلب و ریتم بررسی شد و با تحقیقات گزارش شده در نوشتارهای دامپزشکی مقابله شد. در استحقاق قاعده‌ای رأسی که به عنوان استحقاق استاندارد در دامنهای بزرگ مورد قبول واقع شده میانگین و انحراف معیار فواصل زمانی Q-T، QRS، P-R، P، T به ترتیب 0.08 ± 0.02 ، 0.09 ± 0.02 ، 0.07 ± 0.02 ، 0.09 ± 0.01 برابک شهبازی فشتالی، دانش آموخته دانشکده دامپزشکی دانشگاه شیراز.$

- علی رضاخانی، استاد بخش داخلی دانشکده دامپزشکی دانشگاه شیراز
- بابک شهبازی فشتالی، دانش آموخته دانشکده دامپزشکی دانشگاه شیراز

اختلالهای مربوط به آریتمی سینوسی غیر تنفسی^۱ (n=۳)، الترنس کلتریکی^۲ (n=۱)، و بلوک دهیزی بطنی درجه ۲ (n=۱) بود (شکل ۲). میانگین و انحراف معیار ضربان قلب $100\text{ رأس گاومیش } 66 \pm 14$ ضربان در دقیقه محاسبه شد. ضربان قلب برای گروه سنی کمتر از $2/5$ سال 84 ± 8 ، برای گروه سنی $2/5$ تا $2/5$ سال 67 ± 4 و برای گروه سنی $2/5$ تا 15 سال 48 ± 9 بدست آمد. فاصله‌های Q-T، P-R، P، T برابر با توجه به ضربان قلب در گروههای سنی متفاوت، اندازه‌های مختلفی را نشان داد. با توجه به شکل‌های امواج P، QRS، P-R و T که در جدولهای ۱ و ۲ رسم شده است در گاومیش همانند دیگر نشخوارکنندگان، پراکنده بوده در شکل QRS دیده می‌شود (۱۵، ۴، ۲).

بحث

سالها است پژوهش گاومیش در برخی از کشورهای آسیایی، بویژه ایران برای تولید شیر و گوشت رایج است. اکنون در بخش‌های گسترهای از سرزمین ما (آذربایجان، خوزستان...) حیوان نگهداری و پرورش داده می‌شود. مستولان دامپزشکی شور در سالهای اخیر برای گسترش پژوهش گاومیش، به دلیل وزن بیشتر آن نسبت به گاوهای بومی، بویژه برگزاری نمایشگاه گاومیش در آذربایجان شرقی در آبان ماه سال ۱۳۷۳ بسیار کوشیده‌اند.

با توجه به اینکه گاومیش همانند گاو، بجز در مورد تورم ضربهای پریکارکد، می‌تواند به بیماریهای قلبی مستعد باشد و براساس آریتمی‌های گوناگونی که برای گاوگزارش شده (۱۲) ازانه پارامترهای مختلف الکتروکاردیوگرام این گونه، بویژه انواعی که در ایران نگهداری می‌شوند، لازم و ضروری است 700 نوار الکتروکاردیوگرام ثبت شده بر روی 7 استحقاق $100\text{ رأس گاومیش } 7$ نوار الکتروکاردیوگرام در جدولهای ۱ تا ۴ بیان شده است. نمونه‌ای از الکتروکاردیوگرام به دست آمده در شکل ۱ نشان داده شده است.

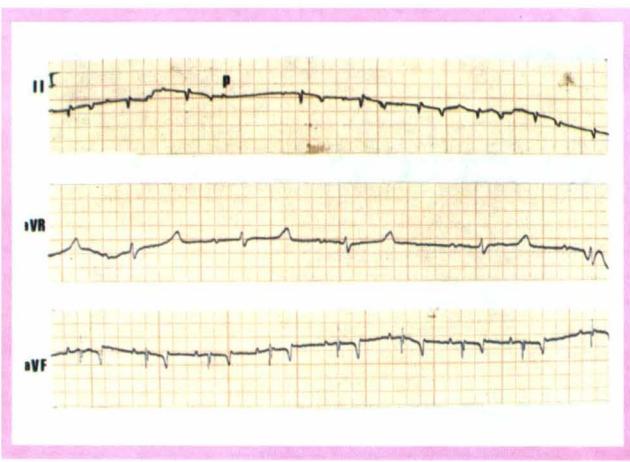
بیماریهای قلبی (دم، اتساع ورید و داج، نیض ورید و داج و سووقل قلبی)، گاومیش مورد نظر برای مطالعه در نظر گرفته می‌شود. در مرحله بعد حیوان را در تراوا قرار داده و به طور متوسط 5 دقیقه اجازه داده می‌شد تا آرام بگیرد. سپس با ترشیدن موی رأس مفاصل ارنج و گراسه برای اتصال الکتروودهای استحقاقهای استاندارد انداخته و یک قطبی تقویت شده، محل بازله و یا الکل آغشته می‌شود. برای استحقاقهای از استحقاق قاعده‌ای رأسی الکتروودها در پنجمین فضای بین دندنهای در رأس قلب (+) و روی نادوان و داج در $\frac{1}{3}$ پایین گردن در سمت چپ (-) قرار داده می‌شود (۳). پس از وصل تمام الکتروودها و اتصال سیم رابط و پیش از ثبت الکتروکاردیوگرام سرعت کاغذ 25 میلیمتر در ثانیه و حساسیت دستگاه 20 میلیمتر برابر با یک میلی ولت تعیین شد.

الکتروکاردیوگرام هر یک از $100\text{ رأس گاومیش بر روی استحقاقهای I, II, III, aVR, aVL, aVF$ و قاعده‌ای رأسی (Base-apex-BA) ثبت شد. پس از ثبت الکتروکاردیوگرام معیارهای شکل امواج P، T، QRS، P-R، P، Q-T، P-R، P، T، ارتفاع امواج Q، P، S، R و T انداه بکری و مجموع ارقام بدست آمده برای $100\text{ رأس گاومیش در جدولهایی قرار داده شد. از نظر میزان تأثیر میان ریاضیاتی بد سد گروه سنی کمتر از } 2/5$ و $2/5 - 3/5$ بد بالا تقسیم شدند. این تقسیم‌بندی بیشتر برای ضربان قلب و اثر سن بر آن به کار گرفته شد. از انجاکه تعداد ضربان قلب می‌تواند بر روی فواصل P-R و Q-T اثرگذارد. بنا بر این بد دو مورد گفته شده نیز توجه شد.

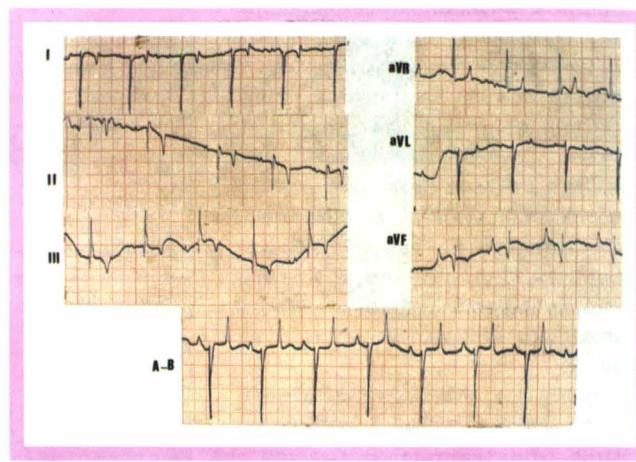
نتایج

نتایج بررسی 3000 رأس گاومیش نژاد آذربایجانی (گاومیش سیا - گاومیش چورا - گاومیش پیله) یا پیله (۱۱) هنگام این بررسی در متحتم صنعتی گوشت فارس نگهداری می‌شدند. این تعداد گاومیش از نقاط کوناکون آذربایجان خردباری و برای مدت معین بد صورت پرواری پرورش و پس از رسیدن به وزن مناسب بیج می‌شدند.

این نوشтар حاصل مطالعه بر روی 100 رأس گاومیش است. نخست هر یک از گاومیش‌ها معایند بالینی شدند، در صورت طبیعی بودن ضربان قلب، حرکات تنفسی، درجه حرارت و نیوب نشانه‌های بالینی

شکل شماره ۲-

شکل شماره ۱-

الکتروودها به وجود آورد. چنین نسبتی در حیوانات چاق در مقایسه با حیوانات لاغر دیده می شود. نظری کوتاه به امواج نیز در روی اشتقاچهای استقاده شده در این بررسی نشان می دهد که اشتقاچ فاعدهای رأسی برای اندازه گیری فاصله ها، ارتفاع، بررسی شکل امواج و مناسب بودن امواج برای بررسی اریتمی های گوناگون در این حیوان اشتقاچ سیار مناسب است. تغییرات امواج نیز در این اشتقاچ کمتر از بقیده اشتقاچهای بکار رفته است. این نخستین بار است که بر روی این اشتقاچ با موقعیت استاندارد الکتروودها^(۳) و بر روی تعداد زیادی گاو میش الکتروکاردیوگرام ثبت شده است. بتایر این می توان از معیارهای داده شده برای این حیوان استفاده کرد.

فاصله زمانی P-R, Q-T و T در این اشتقاچ به ترتیب 8 ± 0.09 , 0.09 ± 0.02 و 0.09 ± 0.02 ثانی بد دست آمد.

سپاسگزاری

بدین سیله از شورای پژوهشی دانشکده دامپزشکی دانشگاه شیراز به خاطر تأمین هزینه این پژوهه و از مدیریت محترم مجتمع صنعتی گوشت فارس ایران برای همکاری لازم، از سرکار خانم لاله پرور برای تایپ مقاله و از سرکار خانم فرهمند ویراستار ادبی قدردانی می شود.

پاورقی ها

- 1- Non-Respiratory sinus arrhythmia
- 2- Electrical alternance

منابع مورد استفاده

- 1- ایازی، احمد، ۱۳۷۱، بررسی اجمالی خصوصیات و پرورش گاو میش در استان اذربایجان شرقی، پژوهش و سازندگی، ۱۴، ۴۵-۶۰
- 2- رضاخانی، علی و معاف پوریان، احمدعلی، ۱۳۷۲، بررسی پارامترهای طبیعی الکتروکاردیوگرام در گاو شیری هلتاین، مجله دانشکده دامپزشکی تهران، ۴۷، (۲) و (۴)، ۲۳-۲۴.
- 3- رضاخانی، علی، مهامت، مسعود و عابدی، مسعود، ۱۳۷۳، تعیین بهترین محل الکتروودها و بررسی پارامترهای الکتروکاردیوگرام اشتقاچ قاعدهای رأسی در اسب و گاو، مجله دانشکده دامپزشکی تهران، ۴۹، (۱) و (۲)، ۵۵-۶۶.

رأسی بسیاری از گاو میش ها در این پژوهش گزارش می شود. پژوهشگران پیشین بیشتر از اشتقاچهای استاندارد اندامها (I, II, III) و در مواردی از اشتقاچهای یک قطبی تقویت شده (aVF, aVR) برای ثبت فعلی الکتریکی این حیوان استفاده کرده اند (۷, ۱۳ و ۱۶, ۱۷).

مطالعه دیگر این پژوهش در تمام اشتقاچها، بیوژه اشتقاچ قاعده ای رأسی که الکتروکاردیوگرام با دامنه بلندی است، نشان داد که اختلالهای ریتم قلبی در گاو میش کمتر از گاو است. از 70% نوار الکتروکاردیوگرام فقط سه مطالعات انجام گرفته، روی گاو و اسب نیز نشان می دهد که جمیت امواج سیار متغیر است (۴ و ۵).

متغیر بودن شکل امواج QRS در گاو میش همانند دیگر نشخوار کنندگان است و این امر را بد دلیل نفوذ عمیق سیستم رافت تخصیص یافته قلب در درون میوکارد، پر و یا خالی بودن شکمده و اثر آن بر روی حجاب حاجز و قفسه سینه تعبیر کرده اند (۱۰).

مطالعه دیگر این پژوهش در دیگر اندامهای گاو میش در سه گروه سنی کمتر از $2/5$ ، $2/5-3/5$ و $3/5-4/5$ به بالا تقسیم شدند و بررسی ضربان قلب نشان داد که با افزایش سن، ضربان قلب به طور معنی داری کاهش می یابد. بد گونه ای که ضربان قلب کروه سوم کاملاً متفاوت است. مقایسه میانگین ضربان قلب گاو میش با توجه به یافته های داده شده برای گاو نشان داد که در گاو با وجود اینکه سن متوسط آنها بالاتر بود ضربان قلب بالاتری دارند (۴, ۲ و ۱۵). البته دامنه دیگر هم با افزایش سن، ضربان قلب در مقایسه با سنین پایین کاهش می یابد (۸).

فاصله زمانی امواج P بین $0.06-0.08$ تا $0.08-0.10$ ثانی بد دست آمد. نتایج مطالعات Libo و Laculacuata (۱۹۸۳) بر روی الکتروکاردیوگرام گاو میش باتلاقی فیلیپین نشان داد که فاصله امواج P بین $0.08-0.12$ تا $0.12-0.14$ ثانی است و بررسی Upadhyay and Sud (۱۹۸۲) بر روی گاو میش هند $0.06-0.08$ تا $0.08-0.10$ ثانی را گزارش دادند. در هر سه مورد فاصله امواج P با بالا رفتن سن افزایش را

- 4- Deroth, L. 1980, Electrocardiographic parameters in the normal lactating Holstein Cow. Can. Vet. J. 21: 271-277.
- 5- Fregin, G.F. 1985, Electrocardiography. Vet. Clinics North Am (Eq. pract). 1: 419-432.
- 6- Holmes, J.R. and Rezakhani, A. 1975, Observation on the T-wave of the equine electrocardiogram. Eq. Vet. J. 7:55-62.
- 7- Lacuata, A.Q and Libo, R.N. 1983, Electrocardiographic patterns of philippine sawp buffalo. Philippin. J. Vet. Med. 22: 76-99.
- 8- Lusiado, A.A., Sakai, A. and Frigen, L. 1970, Comparative electrocardiography and phonocardiography in six species of animals. Am. J. Vet. Res. 31: 1696-1702.
- 9- Rezakhani, A. and Yazdanmehr, 1977, The normal electrocardiographic parameters of the domestic donkey (*Equus asinus*). Zbl. Vet. Med. A. 24: 672-679.
- 10- Rezakhani, A. and Szabuniewcz, M. 1977, The ECG of the Camel (*Camelus dromedarius*). Zbl. Vet. Med. A., 24: 277-286.
- 11- Rezakhani, A. and Edjtehadi, M. 1980, Some electrocardiographic parameters of the fat-tailed sheep. Zbl. Vet. Med. A. 27: 152-156.
- 12- Rezakhani, A. 1995, Cardiac arrhythmias in cattle. proceeding of the 25th World. Vet. Congress. Japan.
- 13- Sobti, V.K., Gupta, M.P., and Randhawa, S.S. 1990. Electrocardiographic studies on neonatal buffalo calves (*Bos bubalis*). Can. Vet. J. 67: 752-755.
- 14- Tilley, L.P. 1990, Essentials of canine and feline electrocardiography 3rd. ed., Lea & Febiger, Philadelphia.
- 15- Upadhyay, R.C., Sud, S.C., Joshi, H.C. and Bahga, H.S. 1976, Electrocardiographic studies in jersey cattle. Ind. Vet. J. 53: 953-961.
- 16- Upadhyay, R.C. and Sud, S.C. 1982, Electrocardiogram of buffaloes. Ind. J. Dairy Sci., 35: 8-12.
- 17- Jayasekera, S., Ariyante, H.B.S., and Abeygunawardane, I. 1992, Electrocardiographic studies in Sri Lanka water buffaloes. S.L. Vet. J. 39: 1-6.

جدول شماره ۱- اشکال مختلف امواج P و T در ۱۰۰ رأس گاو میش

Iso	موج				اشتاقان
	-/+	+/-	-	+	
۲	۴	۱	۹۰	۲	I
۳	-	۲	۹۲	۳	II
-	۱۰	۵	۴۸	۲۷	III
۴	-	۲	۸	۸۶	aVR
۵	۱	۱	۸۰	۱۳	aVL
۶	۷	-	۸۷	۴	aVF
-	-	۲۷	۱۴	۵۹	BA

Iso	موج				اشتاقان
	-/+	+/-	-	+	
۲	۸۲	۲	۲	۱۲	I
۳	۶۹	۶	۳	۱۹	II
-	۷	۶۱	۷	۲۵	III
-	۱۰	۵۳	۳۷	-	aVR
۱	۷۱	۱	۱۳	۱۴	aVL
-	۵۳	۱۲	-	۲۵	aVF
-	۵۸	-	۶	۳۶	BA

جدول شماره ۲- اشکال مختلف کمپلکس QRS در ۱۰۰ رأس گاو میش

نمونه های مختلف	اشتاقان														
	qrs	qRs	rSr	rs	rS	Rs	RS	R	qr	Qr	QR	Qs	qs		
۲	۸	۷	-	۲	۲۴	۱	-	-	۲	۵	۱۵	۳	۲۷	۲	I
۵	-	۳	۱	۱	۱	-	-	-	۲۲	۸	۳۷	۱۶	۱	-	II
۳	۱	۶	-	-	۱	-	-	-	۴۰	۱۷	۶	۲۱	۱	-	III
۲	-	۴	۵	۲۰	۱۳	۴۶	۶	۴	-	-	-	-	-	aVR	
۵	۵	۲	-	۳	۵۰	۳	-	۱	۱	۵	۳	۱	۱۹	-	aVL
۶	۳	-	-	-	-	-	۱	-	۲۸	۲۰	۱۸	۲۰	۱	۱	aVF
-	-	-	-	-	۸۵	-	۱۱	-	۱	-	-	-	۳	-	BA

(امواج بد ارتفاع ۲٪ ملی و لولت با حروف کوچک و بیشتر با حروف بزرگ نشان داده است)

جدول ۳- سانکنین و انحراف معابر اصلدهای زمانی الکتروکاردیوگرام ۱۰۰ رأس گاو میش بر حسب نابه

T	Q-T	QRS	P-R	P	اشتاقان
۰/۰۹±۰/۰۲۴	۰/۳۱±۰/۰۶	۰/۰۷±۰/۰۲	۰/۲۳±۰/۰۱۶	۰/۰۸±۰/۰۱۳	I
۱/۱±۰/۰۲۶	۰/۳۲±۰/۰۷	۰/۰۸±۰/۰۶	۰/۲۳±۰/۰۴۳	۰/۰۸±۰/۰۱۳	II
۰/۰۶±۰/۰۲	۰/۲۴±۰/۰۷	۰/۰۸±۰/۰۲	۰/۲۲±۰/۰۴	۰/۰۷±۰/۰۲	III
۰/۰۹±۰/۰۲	۰/۲۳±۰/۰۷	۰/۰۸±۰/۰۱	۰/۲۳±۰/۰۴	۰/۰۷±۰/۰۲	aVR
۰/۰۸±۰/۰۲	۰/۲۳±۰/۰۷	۰/۰۸±۰/۰۲	۰/۲۳±۰/۰۴	۰/۰۸±۰/۰۲	aVL
۰/۰۹±۰/۰۲	۰/۲۳±۰/۰۷	۰/۰۸±۰/۰۱	۰/۲۳±۰/۰۴	۰/۰۸±۰/۰۲	aVF
۰/۰۹±۰/۰۲	۰/۲۳±۰/۰۷	۰/۰۸±۰/۰۱	۰/۲۳±۰/۰۴	۰/۰۸±۰/۰۲	BA

جدول ۴- سانکنین و انحراف معابر ارتفاع امواج الکتروکاردیوگرام ۱۰۰ رأس گاو میش

T	S	R	Q	P	موج	اشتاقان
۰/۰۷±۰/۰۲۳	۰/۳۳±۰/۰۲۶	۰/۱۱±۰/۰۴	۰/۱۹±۰/۱۱	۰/۰۵۶±۰/۰۲۲		I
۰/۲۳±۰/۰۱۰				-۰/۰۴۳±۰/۰۱۳		
۰/۰۹±۰/۰۲	۰/۱۰۵±۰/۰۳	۰/۲۰±۰/۰۱۰	۰/۲۹±۰/۱۹	۰/۰۶±۰/۰۲		II
-۰/۰۲۳±۰/۰۱۰				-۰/۰۳۳±۰/۰۱		
۰/۰۱۰±۰/۰۰۵	۰/۱۰۵±۰/۰۷	۰/۲۲±۰/۰۲	۰/۱۶±۰/۱۲	۰/۰۳۶±۰/۰۳		III
-۰/۰۹±۰/۰۰۷	۰/۱۳±۰/۰۷	۰/۱۶±۰/۰۱۹	۰/۱۳±۰/۰۱۲	-۰/۰۴۳±۰/۰۳		
۰/۰۲۳±۰/۰۱۱	۰/۱۳±۰/۰۷	۰/۱۶±۰/۰۱۹	۰/۱۳±۰/۰۱۲	۰/۰۳۳±۰/۰۱۶		aVR
-۰/۰۱۱±۰/۰۰۷				-۰/۰۶±۰/۰۲		
۰/۰۱۰±۰/۰۰۳	۰/۱۳±۰/۰۲۱	۰/۱۰±۰/۰۰۸	۰/۲۱±۰/۰۱۰	۰/۰۴±۰/۰۱۶		aVL
-۰/۰۱۵±۰/۰۰۶				۰/۰۳۶±۰/۰۱۳		
۰/۰۰۴±۰/۰۱۵	۰/۳۷	۰/۲۲±۰/۰۱۱	۰/۳±۰/۰۱۵	۰/۰۴۶±۰/۰۲		aVF
-۰/۰۱۵±۰/۰۰۸				-۰/۰۳۳±۰/۰۱۶		
۰/۰۲۲±۰/۰۱۱	۰/۹۶±۰/۲۸	۰/۱۰±۰/۰۰۷	-	۰/۱۵±۰/۰۰۸		BA
-۰/۰۱۲±۰/۰۰۷				-۰/۰۲۶±۰/۰۰۱		